

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 157 с.
2. Власенко И.Г. Особенности словесного мышления взрослых и детей с нарушениями речи. — М.: Просвещение, 1990. – 244 с.
3. Волкова Г.А. Личностные и речевые особенности детей с общим недоразвитием речи, страдающих психической депривацией // Распад и недоразвитие языковой системы: исследование и коррекция. – Л.: Перемена, 1991. – 291 с.
4. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б. Логопедия. – Екатеринбург: АРД ЛТД, 1998. – 315 с.
5. Миронова С.А. Развитие речи дошкольников на логопедических занятиях. Книга для логопеда. – М.: Просвещение, 1991. – 108 с.

The article envisages the results of theoretic and experimental study of the psychologic and pedagogical correction of preschool children-orphan's general speech exhalation; the ways of this process' optimization.

Key words: children-orphan's, general exhalation of speech, correctional work.

Отримано: 25.09.2008.

УДК 159.928: 377.1

Н.І. Литвинова

Розвиток творчої особистості майбутнього фахівця художнього профілю

У статті розкриваються психологічні особливості розвитку творчої особистості майбутнього фахівця художнього профілю, психологічні умови, які оптимізують процес їх творчого становлення.

Ключові слова: творча особистість, розвиток творчої особистості, фахівець художнього профілю, творче становлення майбутнього фахівця художнього профілю.

В статье рассматриваются психологические особенности развития творческой личности будущего специалиста художественного профиля, психологические условия, которые оптимизируют процесс их творческого становления.

Ключевые слова: творческая личность, развитие творческой личности, специалист художественного профиля, творческое становления будущего специалиста художественного профиля.

Виховання висококультурних спеціалістів, тих, хто акумулює в собі творчий потенціал нації, яка спроможні створювати культурні цінності, брати активну участь у культуротворчому процесі, сприяє відродженню національної культури, трансформує духовні цінності, є потребою сьогодення. Один із напрямів цієї проблеми – підготовка майбутніх фахівців художнього профілю до оригінального, творчого втілення задумів щодо створення художніх виробів, які виникають у його уявленні. Тому визначення психологічних умов розвитку творчої особистості майбутнього фахівця художнього профілю є актуальним і значущим.

У процесі дослідження основна увага зосереджувалась саме на пошуку та розробці ефективних засобів впливів на особистість з метою розвитку творчих якостей майбутнього митця. Доцільно використовувалась комплексна методика, яка включала анкетування, спостереження, бесіди, а також тестові методики та творчий тренінг (серія завдань творчого змісту).

Під художньою діяльністю ми розуміємо всі ті види діяльності, які безпосередньо пов'язані зі створенням образів художніми засобами вираження (архітектура, живопис, графіка, художнє конструювання, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво, дизайн). Саме в процесі оволодіння цими видами діяльності відбувається розвиток здібностей щодо художньої творчості, творчого мислення, уявлення, фантазії, формується естетично-емоціональне ставлення до навколишнього світу тощо. Специфіка художньої діяльності полягає в умінні побачити своєрідність предметів скрізь власне бачення навколишнього середовища, відтворити їх, передати своє враження від побаченого, використовує для цього художні засоби (такі як світло, композиція, ритм, пропорції, колір, форму тощо). Тобто, виходячи із специфіки художньої діяльності, від майбутнього митця вимагається прояв творчого підходу щодо реалізації задумів, які виникають у його уявленні,

творчого самовиразу, в основі якого лежить сприйняття та мислення вільного від штампів та схем.

Враховуючи вищезазначені положення, ми при розробці власної концепції спиралися на те, що при підготовці учнівської молоді до художньої діяльності основну увагу потрібно зосереджувати на формуванні творчого уявлення, творчого мислення, фантазії тощо. Провідним при цьому повинно бути оволодіння майбутнім митцем художніми засобами та творчими прийомами, які дозволять втілювати виникаючі художні образи в реальний продукт. Ми вважаємо, що саме розвиток таких особистісних утворень можливий лише при застосуванні творчого тренінгу (серії творчих завдань).

Варто зазначити, що вже здійснений цілий ряд досліджень (А.В. Брушлинський, В.В. Давидов, О.А. Конопкін, Т.В. Кудрявцев, Б.Ф. Ломов, О.М. Матюшкін, В.О. Моляко, Є.А. Милерян, Я.О. Пономарев та ін.), в яких знайшли відображення теоретичні аспекти цього питання. Спираючись на основні положення їх концепцій, ми вважаємо, що провідною складовою підготовки майбутніх спеціалістів до будь-якого виду діяльності взагалі, та до художньої діяльності зокрема, є максимальна орієнтація їх на творчість. Саме вона активізує мислення, виробляє вміння розв'язувати нові, досить неочікувані проблеми, завжди дозволяє знаходити вихід із нестандартних ситуацій. Зокрема, академік В.О. Моляко зазначає, що творчу діяльність можна уявити як систему, до якої входять такі важливі підсистеми: суб'єкт діяльності (творча особистість); процес творчості; продукт творчості; оточення і умови, в яких відбувається творчий процес. Кожна із цих підсистем багатокомпонентна сама по собі [3]. На наш погляд, при підготовці майбутніх фахівців художнього профілю суттєвим є зосередження уваги саме на особливостях творчої особистості і творчому процесі. Саме це дозволить підготувати всебічно розвинену творчу особистість, сформувати в неї життєві цілі та установки, мотиваційну сферу щодо творчості, морально-особистісні якості майбутнього митця.

Як доведено у ряді досліджень (Б.Г. Ананьєв, Т.В. Крутецький, А.Г. Ковальов, В.О. Моляко, П.С. Перепелиця, В.В. Чебишева та ін.), ця проблема може бути успішно вирішена лише в тому разі, коли у процесі підготовки майбутніх фахівців художнього профілю буде враховуватися комплекс

вимог, які висуває, з одного боку, особистість до діяльності, а, з іншого – професійна діяльність до особистості. Вченими встановлено, що ступінь відповідності особистості професії виступає як головна умова високої професійної майстерності, досягнення високої ефективності в діяльності. У нашому випадку важливим є те, що ж входить до змісту поняття “відповідність особистості щодо художньої діяльності”, наявність яких складових визначає цю відповідність?

Як доведено у низці досліджень, це, передусім, мотиваційно-творча спрямованість, інтелектуально-творча активність та естетично-творча спрямованість. Поряд з цим особистість художнього типу повинна мати на досить високому рівні художнє мислення і творче уявлення, які забезпечують: а) відбір головного і найбільш притаманного щодо явищ дійсності; б) конкретизацію й узагальнення художнього образу; в) створення оригінальних композицій. Дуже важливими є також зорова пам’ять, розвинене емоційне ставлення щодо зображення, яке сприймається; наявність цілеспрямованості й вольових якостей при досягненні успіху у процесі втілення власного задуму в художній образ.

Не менш значущими є наявність таких якостей, як висока природна чуттєвість зорових аналізаторів; сенсомоторики. Для майбутніх фахівців художнього профілю необхідно також мати і широке конструктивне мислення, яке сприяє розумінню єдності форм, пропорцій, функцій, краси предмета, його цілісності, гармонії. За допомогою конструктивного мислення у процесі виготовлення художніх виробів, використовуючи такі засоби вираження, як лінія, пляма, контури, учні вчаться відчувати декоративність, пластичність, об’ємність предметного світу. Тому так важливо, щоб у майбутніх фахівців художнього профілю на досить високому рівні було розвинено власне розуміння, погляди щодо сутності речей та явищ. Як зазначає В.О. Радкевич, якщо учні під час роботи над натюрмортом не відчують колориту об’єкта, його цілісності, то майже завжди допускають такі помилки, як роздробленість зображення, порушення колірних традицій, температурний стан натюрморту.

Водночас із вищезазначеним, провідним компонентом художнього типу особистості є, безумовно, наявність художніх здібностей. Варто зазначити, що специфіка вивчення умов

формування художніх здібностей, на думку дослідників, не полягає в тому, щоб діагностувати можливості оволодіння тим чи іншим видом художньої діяльності, а в тому, щоб виявити оптимальні умови щодо формування відповідного структурного компоненту художніх здібностей (А.С. Виготський, Г.С. Костюк, Б.И. Кириєнко та ін.). Мова йде не про формування спеціальних здібностей, які сприяють ефективному здійсненню конкретних видів художньої діяльності, а більш загальних здібностей, які завжди пов'язані зі спеціальними, як підкреслює Г.С. Костюк, і є однаково важливою умовою досягнення успіху в будь-якому виді художньої діяльності. Художньо-творчі здібності – поняття складне, багатокомпонентне. Але провідним компонентом художньо-творчих здібностей є естетична позиція, яка передбачає наявність у майбутнього митця: а) художнього сприйняття; б) естетичного переживання; в) естетичного оцінювання; г) творчого уявлення; д) творчої активності.

Варто зазначити, що художньо-творчі здібності розвиваються під час засвоєння суб'єктом різних видів художньої діяльності. Так, наприклад, у процесі опанування професії, яка пов'язана з художньою діяльністю, зустрічаючись із завданням розкриття змісту створюваних художніх образів, індивід починає шукати засоби для втілення власного задуму у реальний продукт (форму зображення, його пропорції, колір тощо). Коли при цьому суб'єкт використовує готові візуальні еталони, то завдання розв'язується на рівні впізнання чи копіювання. Тут має місце стандартне, репродуктивне розв'язання проблемної ситуації. До розвитку творчого ставлення щодо виконання роботи призведе така постанова завдання, коли перед суб'єктом виникає потреба пошуку й знаходження власних засобів і способів вирішення завдання (таких як світло, композиція, ритм, пропорції, колір, форму тощо).

Отже, моделі однієї й тої самої задачі (створення художнього образу) будуть різними в залежності від того, за допомогою яких засобів вираження та способів оперування буде розв'язуватися завдання. Саме знаходження “власних” індивідуальних зображувальних засобів й оволодіння ними буде основою виховання художньо-творчої стратегії майбутнього фахівця художнього профілю. Тому, ми вважаємо, що одним з шляхів розвитку художньо-творчих стратегій, є розвиток

індивідуальних прийомів та засобів оперування засобами вираження у процесі побудови художнього образу. Тому у процесі підготовки учнівської молоді до художньої діяльності основну увагу слід зосередити на розвитку художньо-творчих стратегій, які відіграють суттєву роль у процесі оволодіння майбутнім митцем даною діяльністю. Саме таку мету переслідував творчий тренінг, який проводився нами. Результати дослідження довели, що використання творчих завдань, які містили ускладнюючі умови, сприяло не лише підвищенню творчих пошуків у процесі втілення особистістю власних задумів, а й формуванню провідних властивостей, які притаманні особистості художнього типу. Так, наприклад, було встановлено, що використання умов колористичної недостатності впливає на підвищення варіативності формально-динамічних компонентів у трансформації художнього образу; умова сюжетного обмеження сприяє підвищенню варіативності змістовних композицій; умова композиційної недостатності сприяє альтернативному підвищенню змістовних і формально-динамічних компонентів трансформації образу; умова часового обмеження активізує вибір найбільш притаманних даному суб'єкту прийомів і засобів "бачення" об'єкта та оперування ним.

Неабияку роль при підготовці майбутніх фахівців художнього профілю відіграє також наявність глибоких і стійких інтересів саме до даного виду діяльності. В індивідуальному розвитку та творчому становленні майбутніх фахівців художнього профілю, інтереси виступають як формуючий фактор для нових потреб в активній діяльності (в оволодінні, наприклад, зображувальними засобами, недостатніми знаннями, вміннями та навичками для творчого втілення їх в конкретні художні вироби).

За якими проявами можна вважати, що індивід виявляє інтерес до художньої діяльності? Це допитливість, прагнення пізнати різні види художньої діяльності, ознайомитися та набути знання, вміння та навички щодо створення художнього образу за допомогою різних зображувальних засобів (наприклад, світла, форми, кольору тощо). Саме тут яскраво виявляється своєрідність діалектики інтересів і діяльності. Якщо, з одного боку, інтерес спонукає до діяльності у відповідному напрямі, то з іншого – успішна діяльність

спрямовує на оволодіння предметом інтересу, або ж підвищує інтерес до неї. Причому, у процесі його становлення він може перетворитися в стійку особистісну потребу, у потяг щодо постійного накопичення знань, вмінь та навичок, які відповідають спрямованості інтересу [1; 2; 5]. Тому формування в майбутніх фахівців художнього профілю глибоких і стійких інтересів до діяльності, які вони опановують, є однією із основних передумов не лише становлення, а й їх творчого розвитку.

Не менш важливим у процесі розвитку творчої особистості майбутнього фахівця художнього профілю є також формування мотивації досягнення [1; 3; 5]. Вона є однією із важливих складових, від якої залежить ефективність поведінки майбутнього фахівця художнього профілю у процесі втілення власних задумів. У низці досліджень встановлені значні розбіжності у продуктивності праці, які мають, наприклад, однакові здібності, але неоднакову мотивацію досягнення [2; 4; 5]. Саме в цьому можна побачити проявлення основної функції активації, яку виконує мотивація. При цьому зусилля або спонукання щодо досягнення мети, яка ставиться, здійснюються в багатьох діях, які підкоряються цій цілі.

Отже, для створення оптимальних умов щодо підготовки майбутніх фахівців художнього профілю необхідно враховувати особливості загальної структури особистості, яка розкривається у підструктурах спрямованості інтересів, мотивів, зосереджуючи при цьому увагу на особливостях художньої творчості. Як свідчать наслідки нашого дослідження, це дозволить сформувати в майбутніх митців мотиваційно-потребнісну сферу щодо творчості, ведучі якості, які визначають їх становлення, тобто підготувати всебічно розвинену творчу особистість художнього типу.

При цьому варто пам'ятати про те, що підготовка учнівської молоді до художньої діяльності буде ефективною, коли процес навчання організований так, щоб, з одного боку, формувалися професійно-важливі якості, вміння, навички з присутністю творчого компонента, а, з іншого, – виховувались готовність до творчої праці у сфері художньої діяльності. Саме реалізація такого підходу на практиці створить необхідні умови щодо підготовки творчо активного, висококваліфікованого митця.

Було встановлено, що лише при максимальній орієнтації навчального процесу на творчість, здійсненні роботи щодо оволодіння учнівською молоддю художньо-творчими прийомами та засобами для втілення власних задумів в художні вибори, використанні при цьому серії творчих завдань, які викликали необхідність пошуку власних художніх засобів вираження, прояву творчого підходу при створенні художнього образу, створювали умови для розвитку характерних властивостей і якостей, які притаманні особистості художнього профілю, виробляли художньо-творчі стратегії поведінки, а саме: вміння за допомогою виразних засобів передавати зміст художнього образу та своє ставлення до нього.

Крім цього, використання серії творчих завдань з ускладнюючими умовами дозволяло формувати індивідуальні прийоми та засоби трансформації художнього образу, які, на наш погляд, закладені в основу вирішення творчих завдань в умовах художньої діяльності [2; 3]. Саме такі завдання були спрощеною моделлю створення художнього образу в умовах справжньої художньої діяльності. Використання ускладнюючих умов (ця методика була розроблена академіком В.О. Моляко, модифікована саме для художньої діяльності С.М. Симоненко) з урахуванням специфіки художньої діяльності, таких як колористична недостатність, сюжетна обмеженість, композиційна обмеженість дозволили визначити, наскільки в учнів розвинута конструктивна активність, чи проявляють вони нестандартність і оригінальність у висуванні візуальних гіпотез, чи розвинута в них образна оригінальність у процесі створення художніх образів тощо.

Отже, це дозволяло, з одного боку, визначити індивідуальний стиль діяльності майбутнього митця у процесі втілення власних задумів, а, з іншого, – виробляти стійкість до такого роду ускладнень, якими насичена реальна художня діяльність. Крім цього, саме така організація діяльності учнівської молоді сприяла розвитку конструктивної активності, візуальної образної оригінальності, активності у висуванні власних гіпотез у процесі втілення власних задумів, тобто розвивала потребу проявляти творчий підхід, спонукала до творчого пошуку прийомів та засобів щодо створення оригінального художнього образу, тобто сприяло надбанню майбутнім фахівцем художнього профілю тих властивостей та якостей, які властиві художньому типу особистості,

а саме: розвитку на досить високому рівні художнього мислення, творчої уваги та зорової пам'яті, які забезпечували відбір головного та найбільш характерного в явищах дійсності, конкретизацію та узагальнення художнього образу, створення оригінальної композиції.

Список використаних джерел

1. Леонтьев А.Н. Личность. Мотив. Деятельность. – М., 1970. – 141 с.
2. Литвинова Н.І. Деякі аспекти підготовки учнівської молоді до творчої діяльності // Наук.мет.зб. “Еколого-натуралістична творчість”. – К., 2000. – Вип. 1. – С. 13-21.
3. Моляко В.О. Психологическая система тренинга конструктивного мышления // Вопросы психологии, 2000. – № 5. – С.136-141.
4. Рибалка В.В. Психолого-педагогічні принципи і стадії розробки особистісно-орієнтованої підготовки учнівської молоді в системі неперервної освіти // Неперервна професійна освіта. Теорія і практика. – К., 2001. – Вип. 11. – С. 33-41.
5. Рубінштейн С.Л. Основы общей психологии. – В 2 т. – Т.1. – М., 1995. – 488 с.

The article deals with psychological peculiarities of the development of creative personality of the future specialist in artistic sphere. Psychological conditions that play favorable role in the process of the professional development of creativity are revealed.

Key words: creative personality, development of creative personality, specialist in artistic sphere, development of creativity of a specialist in artistic sphere.

Отримано: 8.09.2008.